

Вожегова Т. В. Індивідуалізація як засіб підвищення якості вищої освіти.

Статтю присвячено розкриттю суті та загальних шляхів індивідуалізації з позиції підвищення якості вищої освіти. Особливу увагу приділено аналізу підходів щодо виявлення рівнів індивідуалізації.

Ключові слова: індивідуалізація, диференціація, рівні індивідуалізації, якість освіти, вища освіта, засоби підвищення якості освіти.

Vozhegova T. V. Individualization as way of perfection of Higher education quality.

This article is devoted to the problems of individualization essence and quality in Higher education system. Various approaches to the individualizations levels of higher school analyzed.

Keywords: individualization, differentiation, even individualizations, quality of education, higher education, facilities of upgrading education.

Войтович І. С.

**Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Розкрито види та функції освітнього моніторингу. Досліджено здійснення моніторингу при вивченні фізичних дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах. Запропоновано ідею створення незалежної системи моніторингу навчальних досягнень студентів з фізичних дисциплін.

Ключові слова: освітній моніторинг, фізичні дисципліни, навчальні досягнення, студенти, вищі педагогічні навчальні заклади.

Національною доктриною розвитку освіти України [7] однією з умов модернізації управління освітою передбачено створення системи моніторингу ефективності управлінських рішень та їх впливу на якість освітніх послуг. У зв'язку з цим з'явилась потреба в моніторингу якості освіти на всіх етапах когнітивного та інтелектуального розвитку студентів, починаючи від абітурієнтів і закінчуючи випускниками вищих навчальних закладів.

Система діагностування і моніторингу навчального процесу в освіті така ж багатопланова, як і сама освіта. Її завдання – підвищення ефективності навчального процесу, недопущення знецінення професійної освіти через низькі професійні якості випускників. Вимоги до фахівців сьогодні мають загальноєвропейські параметри, визначені Болонською декларацією [8], тому вони викликають необхідність повного, глибокого та особливого контролю якості освіти, як гарантії професійної і суспільної стійкості системи освіти в Україні.

В сучасних умовах в Україні значно збільшилась кількість студентів вищих навчальних закладів, що призвело до зниження вимог до випускників – і, як наслідок, погіршення якості підготовки. Разом з тим, для успішного навчання студенти повинні мати високий рівень інтелектуального розвитку, зокрема: пам'ять, логічне мислення, увагу, ерудицію та пізнавальні інтереси, підвищену мотивацію та працелюбність тощо.

У педагогіці моніторинг має свої етапи становлення й розвитку. Інтерес до моніторингу як явища педагогічного процесу виник у 30-ті роки ХХ століття. Шлях становлення та розвитку моніторингу у світовій системі педагогіки, за дослідженням О. Локшиної, пройшов три етапи [5]:

– перший етап становлення (30-50-ті роки) – можливість застосування системного підходу в галузі моніторингу, починаючи від адекватного структурування змісту освіти і

закінчуючи ефективними процедурами оцінювання навчальних досягнень з урахуванням не лише отриманих знань, а й набутих умінь і навичок;

– другий етап (60-70-ті роки) пов'язаний з діяльністю групи вчених Центру порівняльних досліджень у галузі освіти (США), яка ініціювала проведення міждержавних моніторингових досліджень шляхом тестування навчальних досягнень;

– третій етап (80-ті роки – сьогодні) – формування моніторингу як цілісної системи, що включає збір даних на різних рівнях освіти, урахує контекстуальну інформацію, ресурсний внесок, освітній процес та освітні результати і передбачає інтерпретацію отриманих фактів з метою вироблення плану подальших дій.

Поняття “моніторинг” вивчається й використовується в межах різних сфер науково-практичної діяльності, у тому числі педагогічної, категорії якого сучасними вченими розкриваються неоднозначно і свідчать про різні підходи до його впровадження.

Зокрема, Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельников [3] розглядають моніторинг як механізм контролю й відстеження якості освіти, постійне спостереження за навчально-виховним процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або першочерговим пропозиціям, що дозволяє виявити тенденції розвитку системи освіти. За переконанням учених, поняття “освітній моніторинг” як категорія педагогічна й управлінська – не копіює загальних положень теорії інформації, а переводить їх на мову педагогіки, психології й управління.

Окремі дослідники відзначають [2], що сенс моніторингу полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій: функції спостереження та функції попередження. Функція спостереження дозволяє оцінити якість освіти порівняння її з іншими результатами. Функція попередження є попередженням небажаних результатів.

Натомість інші вчені [6] вбачають обмежений зв'язок моніторингу з функціями управління. Проявляється він у тому, що функція управління виступає основною точкою моніторингу.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України презентувало проект Національної рамки академічних кваліфікацій [4], що дозволить привести класифікатор українських професій у відповідність з європейськими нормами, сприятиме визнанню наших дипломів за кордоном і забезпечить випускникам вузів гарантоване працевлаштування в Україні.

Проект розроблений на основі Європейської рамки кваліфікацій, прийнятої в 2005 році для інтеграції освітньої сфери та ринків праці країн ЄС. Він дозволяє оцінити підготовку випускників навчальних закладів за такими параметрами: рівень кваліфікації, знання, вміння, комунікація, здатність до розвитку, ціннісна орієнтація, професійна компетенція, автономність і відповідальність.

Моніторинг освіти розглядається в теорії спеціального управління як одна із головних, відносно самостійних ланок управлінського циклу. В межах моніторингу проводиться виявлення та оцінювання проведених педагогічних дій. При цьому забезпечується зворотний зв'язок, який повідомляє про відповідність фактичних результатів діяльності педагогічного колективу кінцевій меті. Той факт, що вона не завжди досягається повністю, є звичайною ситуацією і завдання полягає в тому, щоб оцінювати ступінь її досягнення, направленість та причини відхилень.

Результати педагогічного процесу зумовлюються впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів, до яких відносимо: зміни в навчальних планах, забезпечення інформаційною літературою та засобами навчання, застосування сучасних методик і технологій навчання, а також суб'єктивних факторів: кадровий склад педагогічних працівників та студентів. Таким чином, моніторинг освіти передбачає виявлення і врегулювання впливу факторів зовнішнього середовища та внутрішніх факторів самої освітньої системи.

Тому розгляд моніторингу, як самостійної функції управління освітнім процесом,

має умовний характер і є корисним в концептуальних та операційних відносинах. У реальних умовах моніторинг тісно пов'язаний з функціями та стадіями управління навчальним закладом, тобто він охоплює цілі, інформації, рішення, організацію та рівень педагогічної діяльності колективу та управління ним. Якісною і кількісною мірою оцінки результатів педагогічної діяльності є досягнення бажаного результату. Останній визначається нормами, стандартами відповідної спеціальності. Саме норма, стандарт, є необхідною умовою та підґрунтям моніторингу в освіті, оскільки з ними порівнюються фактичні результати, після чого здійснюється оцінювання і корекція.

Одна з головних вимог оцінювання роботи навчального закладу – об'єктивність: відповідність фактичних успіхів науково-педагогічних працівників, студентів; оцінювання виявленого рівня знань відповідно до діючих критеріїв та стандартів.

Метою статті є звернути особливу увагу на те, що педагогічна оцінка має декілька важливих функцій: визначає рівень навченості, мотивує студентів до подальшої навчально-практичної діяльності, інформує викладача про результати його діяльності.

Особливо, це актуально, якщо оцінювання здійснюється постійно, комплексно, різними засобами, методами і формами.

Освітній моніторинг – це система організації, збору, зберігання, обробки і пошуку інформації про діяльність системи навчальних закладів, що забезпечує безперервне стеження за станом і прогнозування їх майбутнього [2, 5].

З огляду на особливості моніторингу, його місце в управлінській діяльності нами визначено основні його напрямки провадження у ВНЗ:

- моніторинг передумов навчального процесу (наявність соціальних та індивідуальних потреб у підготовці фахівців тієї чи іншої спеціальності, обсяги підготовки фахівців тієї чи іншої спеціальності в регіоні, в країні, вартість навчання, можливості для працевлаштування випускників у майбутньому);

- моніторинг змісту навчального процесу (рівень засвоєння знань, сформованості умінь, компетенцій);

- моніторинг ресурсів навчального процесу (кадрове забезпечення, навчальні підручники і посібники, сучасні технічні засоби навчання, доступ до локальних і глобальних навчально-інформаційних ресурсів, навчальні площі);

- моніторинг рівня організації навчального процесу (якість діяльності викладачів, якість управління, виконання навчальних планів і програм підготовки фахівців, новітні форми проведення аудиторних занять, дистанційне навчання і консультування, самостійна навчально-пізнавальна робота студентів, виховна робота, робота з батьками студентів);

- моніторинг кінцевих результатів навчального процесу (захист кваліфікаційних робіт, державні іспити);

- моніторинг професійної діяльності випускників (on-line спілкування, форуми, зустрічі випускників, групи у соціальних мережах, курси підвищення кваліфікації, спільне проведення наукових досліджень).

У практиці викладання фізичних дисциплін нерідко використовуються окремі елементи моніторингу у формі контрольних робіт, тестів, екзаменів. Однак вони недостатньо ефективні, оскільки такий моніторинг має епізодичний характер, подекуди, залишаючи без уваги сам процес навчання та виховання. При цьому рідко використовуються діагностичні методики, за допомогою яких можна виявити причини недоліків у роботі студентів та викладачів, зокрема виявити фактори, що впливають на ефективність навчального процесу.

Таким чином, можливість упровадження моніторингу в навчальний процес з фізичних дисциплін обумовлена двома положеннями: *по-перше*, при умові оптимізації навчання всі студенти спроможні засвоїти на високому рівні навчальний матеріал (який є еталоном, стандартом), *по-друге*, при діагностованому цілепокладанні навчального процесу є можливість ґрунтовно перевірити рівень засвоєння матеріалу, причому на

завчасно заданому рівні.

Перше пояснюється тим, що студенти незалежно від здатностей мають засвоїти навчальний матеріал і сформулювати відповідні знання і уміння (за еталоном ОКХ). Друге твердження передбачає діагностованість цілепокладання, тобто таке формулювання цілей, досягнення яких можна перевірити. Останнє вимагає від викладача формулювання мети заняття так, щоб у ній звучав результат діяльності викладача і студентів. Студент має винести з заняття приріст знань, умінь, а також конкретизувати рівень засвоєння навчального матеріалу відповідно до ієрархії освітніх цілей. За основу створення такої ієрархії можна взяти, наприклад, таксономію Блума (пізнання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання):

– пізнання передбачає запам'ятовування і відтворення термінів, формул, законів, правил, процедур, методів тощо.

– РОЗУМІННЯ – уміння інтерпретувати вивчений матеріал на інші ситуації, явища, події.

– застосування – проявляється в отриманні результатів при вирішенні задач, обґрунтуванні висновків на основі використання вивчених правил, методів, принципів, теорій.

– аналіз – проявляється в характеристиці складових частин одного цілого процесу, явища.

– синтез – проявляється в умінні скласти із окремих частин ціле, з певним змістом і новизною (доповідь, план дій, схема установки).

– оцінювання – проявляється в умінні оцінити конкретний текст, явище, правило, продукт діяльності за заданою метою і подати в усній чи письмовій формі.

Подані в такому вигляді результати діяльності студента легко перевіряються, однак така ієрархія може бути доповнена і удосконалена. Зокрема, при вивченні фізичних дисциплін доречно звернути увагу на методи дослідження явищ природи: спостереження і експеримент, вимірювання фізичних величин, моделювання, абстрагування, продукування гіпотез, створення нових методів, засобів, установок.

Аналізуючи інформацію результатів моніторингу, необхідно знати чинники, що впливають на них:

– чинники, що перекручують істинні оцінки (якість інструментарію, професійність, підготовленість і часта зміна кадрів у ході моніторингу, еквівалентність груп, перекручування результатів, соціальне становище, зовнішнє середовище);

– досконалість діагностичного інструментарію (соціально-психологічні, психолого-педагогічні, методичні методи дослідження). Вимогами до діагностичного інструментарію є: валідність, апробованість, зручність у використанні, в окремих випадках анонімність;

– професійність і відповідна підготовленість кадрів;

– запланована зміна кадрів у процесі дослідження;

– періодичність проведення діагностування;

– відбір (репрезентативність груп) учасників дослідження;

– групова фальсифікація результатів;

– вплив соціально-територіального середовища;

– швидкість протікання періоду адаптації учасників моніторингу;

– фактори, що не змінюються з часом, і фактори, що змінюються.

Знання чинників, що впливають на результати моніторингу корисне для керівників навчальних закладів у процесі планування навчально-виховного процесу з метою покращення ефективності навчання. Окрім того, є ряд чинників, що впливають на моніторинг якості освіти, і навчальний заклад не може їх змінити, і чинники, що можуть змінити заклад за відповідних умов. Саме питання моніторингу освіти пов'язані з виявленням і регулюванням впливу чинників зовнішнього середовища і внутрішніх факторів самої освітньої системи.

Розв'язання проблеми якості залежить від запровадження компетентнісного і кредитного підходів, які роблять надану вищу освіту прозорою, зрозумілою, зіставлюваною в межах європейських кваліфікаційних рамок для європейського простору вищої освіти та навчання впродовж життя, національних систем кваліфікацій [1].

Загальну схему моніторингу у ВНЗ подано на рис. 1.

Рис. 1. Аналітична схема моніторингу у ВНЗ

Одним із засобів діагностики засвоєння фактичних результатів (фахових компетенцій) є тестові завдання. Тест має забезпечити пропорційне представництво всіх визначених до державної атестації дисциплін та різноманітних змістових модулів зі складу кожної дисципліни. Представництво кожної дисципліни у кожному варіанті забезпечується пропорційно до обсягу (кількості кредитів) її вивчення.

Загальна “довжина тесту” може становити до 50 тестових завдань одного варіанту. Для кожної спеціальності необхідно розробити достатню кількість варіантів тестів, що гарантує певну секретність завдань під час проведення моніторингових спостережень.

Як показала практика, подібні випробування важливо здійснювати на усіх етапах навчання (тренажери з розв’язування фізичних задач, перевірка засвоєння лекційного матеріалу перед розв’язуванням задач чи виконанням лабораторних робіт, модульні контрольні роботи) з метою можливості цілеспрямованої орієнтації студентів на подібні

типи діяльності. Це дозволить у підсумковій діагностиці виявити, наскільки випускник ВНЗ підготовлений до того, щоб без тривалої адаптації увійти до виробничої діяльності.

Платформу для тестування можна використати будь-яку. В ролі пілотного проекту, ми пропонуємо впровадити таке оцінювання на базі **Moodle**. Moodle дозволяє дистанційно оволодіти навчальним матеріалом, перевіряти завдання, вести електронні журнали оцінок. Тестовий блок Moodle дозволяє побудувати декілька варіантів тестових завдань:

- множинний вибір;
- альтернативні – завдання типу правильно/неправильно;
- коротка відповідь з короткою відповіддю (відкрита форма);
- числове питання – питання, на яке очікується певна кількість відповідей;
- відповідність;
- опис дозволяє додавати текст до контрольної роботи, (наприклад, розповідь чи статтю) за яким можна потім поставити завдання;
- випадкове завдання має бути завданням, обраним із усіх завдань із будь-якої категорії;
- випадкове завдання у відкритій формі на відповідність, (потребує короткої відповіді);
- заповнення прогалін у тексті (закриті відповіді).

Таким чином, перспективним вбачається розроблення та впровадження інформаційної навчально-контролюючої системи моніторингу якості підготовки студентів з фізичних дисциплін.

Висновки. Отже, моніторинг якості навчання у вищому навчальному закладі передбачає проведення сукупності неперервних контролюючих дій, які дають можливість спостерігати і коригувати (за потребою) поступальний рух студента від незнання до знання. Формування цілісної системи моніторингу ВНЗ передбачає визначення її загальних напрямків та конкретних параметрів, які будуть відстежуватися.

Використана література:

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України [за ред. В. Г. Кременя]. – К., 2009. – 185 с.
2. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. О. Лукіна. – К. : Шкільний світ, 2006. – 128 с.
3. Матрос Д. М. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий образовательного мониторинга / Матрос Д. М., Полев Д. М., Мельникова Н. Н. // Школьные технологии. – 2000. – № 3. – С. 5-14.
4. Міносвіти вигадало новий спосіб оцінки знань випускників. Режим доступу: <http://www.tsn.ua/article/ukrayina/minosviti-vigadalo-noviy-sposib-ocinki-znan-vipuskniv.html>
5. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / Локшина О., Лукіна Т., Луна чек В. та ін. [за заг. ред. О. І. Локшиної]. – К. : К.І.С., 2004. – 160 с.
6. Моніторинг стандартів освіти / [за ред. Альберта Тайджмана, Т. Невілла Послтвейна]. – Львів : Літопис, 2003. – 328 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – № 6. – С. 3-9.
8. Текст Болонської декларації та список країн, міністри освіти яких її підписали. Спільна декларація міністрів освіти Європи. (Болонья, 19 червня 1999 року). Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/higher/bolpr/boldeclr>

Войтович І. С. Организация мониторинга учебных достижений студентов при изучении физических дисциплин.

Раскрыты виды и функции образовательного мониторинга. Исследованы осуществления мониторинга при изучении физических дисциплин в высших педагогических учебных заведениях. Предложена модель создания независимой системы мониторинга учебных достижений студентов с физических дисциплин.

Ключевые слова: образовательный мониторинг, физические дисциплины, учебные достижения, студенты, высшие педагогические учебные заведения.

Voitovich I. S. The organization of educational achievement's monitoring of students at studying physical disciplines.

Types and functions of educational monitoring are described. Are investigated realization of monitoring at studying physical disciplines in the universities. It is offered the model of creation independent monitoring system of student's educational achievements from physical disciplines.

Keywords: educational monitoring, physical disciplines, educational achievements, students, higher pedagogical educational establishments.

Голешевич Б. О.

**УО “Могилевский государственный университет
имени А. А. Кулешова”**

ФЕНОМЕН МАТЕРИАЛИЗАЦИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ ЭВРИСТИКИ

В статье анализируются пути и формы материального воплощения музыкальных открытий. Как известно, необъяснимые эмоциональные состояния от прослушиваемой музыки косвенно или непосредственно влияют на характер любой деятельности человека. От уровня эмоциональной чувствительности зависит степень его адаптивности к общественным условиям, комфортности в процессе межличностных взаимодействий. Положительный эмоциональный тонус является предпосылкой результативности материализации целевых установок человека в продуктах его технического и художественного творчества.

Ключевые слова: феномен, материализация, педагогическая технология музыкальных эвристик.

Реальное воплощение образных открытий в различных областях научных знаний и жизненных ситуациях обусловлено многочисленными факторами. Среди них следует выделить целеустремленность автора инновации в материальном ее представлении, готовность социума принять и прирастить его идею к общественному опыту, соответствие технической базы или образовательной среды для внедрения результатов апробации экспериментальной работы. В связи с этим от момента документального оформления открытия до использования его в технологическом или учебном процессе проходит значительное время. Оно тем более велико, тем менее очевидно скоротечное извлечение материальной выгоды от внедрения инновации. Это особенно наглядно в системе нравственно-эстетического воспитания детей и подростков. Эмоциональные истоки материализующихся открытий визуально не фиксируются, а потому не эксплицируются понятиями сущности, значимости, устойчивости, прагматичности. Первостепенными, социально необходимыми и востребованными в эпоху рыночных отношений считаются, прежде всего, формальные, предметные, поддающиеся наглядной фиксации результаты деятельности человека.

Вместе с тем известно, что успех его творчества обусловлен активным состоянием триумвирата: эмоций, интеллекта и воли (Е. С. Акопджанян). Осознанная эмоциональная реакция может быть материализована лишь в условиях рефлексии ее сущности и приложения волевых усилий человека. В контексте данных рассуждений философы вовсе заявляют о “материальности мысли”. Это подтверждается мнением В. Н. Дружинина: “С проблемой интеллектуального поведения тесно связана проблема “трансфера” – переноса “знаний-операций” из одной ситуации на другую (новую)” [1, с. 18]. Данное утверждение небезосновательно. В частности, наглядной является неспособность отдельных представителей студенческой молодежи к использованию основных идей научной и